

Erzurum
İc Kale'deki
Kale Mescidi
ve Tepsi Minare

1190 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir. İki renkli düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı dikdörtgen planlı ve tonoz örtülü cenazelik bölümü üzerinde sekizgen gövde, silmeler ve üçgen alınlıklarla iki katlı bir görünüşe sahiptir. İçten kubbe, dıştan konik külâhla örtülü kümbetin cephelerinde yuvarlak kemerli çifte pencere formunda nişler yer alır. Yapı, cephe tasarımının yanı sıra üstte kasnak bölümünde yuvarlak kemerli nişlerde on iki hayvanlı Türk takvimine bağlanan figürlü kabartmalarıyla dikkat çekmektedir (bk. ÜÇ KÜMBETLER).

Üzerlerinde kitâbe bulunmayan, ancak Saltuklular'a mal edilen İspir Kale Mescidi ve Micingerd Kümbeti XII. yüzyıl Saltuklu eserleriyle üslup birliği göstermektedir. İspir Kale Mescidi kalenin en yüksek yerinde bulunmaktadır. 10,80 m. x 9,50 m. boyutlarında kareye yakın plana sahiptir ve üst örtüsü üç bölümlüdür. Kuzeydoğu köşesindeki kare alan kubbeli olup kasnağında dört yöne açılan pencereler yer almaktadır; batısı ve güneydoğusu sivri kemerli bir tonozla örtülüdür. Yapının dış duvar dolgusundan mihrabının sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Mescidin güneybatı köşesinde kale burcu üzerinde minaresi bulunmaktadır ve dışarıdan dört farklı duvar örgüsüyle dikkati çekmektedir. Şerefe kadar kesme taştan örülmüş olup şerefe altında tuğladan dört sıra kirpi saçak yer almaktadır. Şerefe korkulukları ve külâh kısmı yıkılmıştır. Micingerd Kümbeti, Micingerd Kalesi'nin kuzeydoğusunda iki renkli düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Dıştan çokgen, içten silindirik gövdeye sahip kümbetin yıkılmış üst örtüsüne rağmen içten kubbe, dıştan konik külâhla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Yapı sivri kemerli ve mukarnaslı pencere alınlıklarıyla sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum: Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, s. 93-98; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, s. 219-221; Ara Altun, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 44-45; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Ankara 1990, s. 43-44; Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi: Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara 1991, s. 19-23; a.mlf., "Anadolu Selçukluları Mimari Sanatı-Anadolu'da Türk Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara 1993, s. 119-120, 146, 147-148; a.mlf., *Türk Sanatı*, İstanbul 1997, s. 110-111; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1995, s. 173-176; Mustafa Kemal Şahin, "Tercan Mama Hatun Külliyesi'ndeki Taşçı İşaretleri", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları*, Kayseri 2001, s. 501-509; *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı* (nşr. Doğan Kuban), İstanbul 2002, s. 107-108; Haldun Özkan, "Saltuklu Mimarisi", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VIII, 72-83; Rüçhan Arık, "Erzurum'da İki Cami", *VD*, VIII (1969), s. 149-156; Hakkı Önkol, "Anadolu Selçuklu Türbeleri", *TK*, XXIII (1985), s. 29-34.

N. ÇİÇEK AKÇİL

SALTUKNÂME

Ebülhayr Rûmî'nin
(IX./XV. yüzyıl)

Cem Sultan'ın isteğiyle derlediği
Sarı Saltuk menâkıbnâmesi
(bk. EBÜLHAYR RÛMÎ).

SALUR

Oğuz boylarından biri.

Boyun adı Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü lügati't-Türk*'ünde (XI. yüzyıl) Salgur diye yazılmış, XII ve XIII. yüzyıl kaynaklarında aynı imlâ ile, bazan da Şalgur şeklinde belirtilmiş, XIV. yüzyıldan itibaren

bu ad Salur biçimini almıştır. Reşidüddin'de Salur kelimesinin, "Nerede olsa kılıç ve topuzu iş görür" anlamına geldiği, Eymür (> Eymir), Alayuntlu ve Yüregir boyları ile ortak olan ülüşlerinin ucayla (koyunun kalça kısmı), yine ortak olan onkunlarının uc kuşu olduğu bildirilir. Bu "uc"un karakuş yani bir kartal türü olması muhtemeldir. Kâşgarlı'daki Salur damgası Yazıcıoğlu Ali'nin eserindekiyle aynıdır. Bu damga, Gaziantep yöresindeki Türkmenler'in aşî toprağı ile evlerinin duvarlarına yaptıkları süslemeler arasında ve diğer bazı yerlerde görülmüştür. Tarihî rivayetlere göre Salurlar, Oğuzeli'nin İslâmiyet'ten önceki tarihlerinde bazı boylar gibi bir hânedan çıkaramamıştır. Oğuz hükümdarlarından Dip Yarku'nun büyük beylerinden Ulaş ve oğlu Ulat, Salurlar'dan olduğu gibi İnal Han'ın veziri ve nâibi de bu boya mensuptu. Salurlar'ın İslâmiyet'ten sonraki rolleri daha önemli olmuştur. Bu boy, büyük kollar halinde Seyhun kıyısından Adalar denizine kadar uzanan geniş sahada varlığını hissettirmiştir.

Dede Korkut destanlarındaki Oğuzeli'nde hâkim boy Salurlar'dır. Salurlar'ın beyi olan Kazan Bey aynı zamanda Oğuzeli'nin güçlü ve saygın başbuğudur; yani Salur Kazan Bey sadece Üçok (İç Oğuz) beylerinin değil Bozoklar'ın (Taş Oğuz > Dış Oğuz) beylerinin de metbuudur. Salur Kazan Bey'in başında olduğu Oğuzeli'nin XI. yüzyılda veya XII. yüzyılın ilk yarısında Seyhun kıyısındaki Karaçuk dağlarının bulunduğu yörede yaşadığı anlaşılmaktadır. Başka bir destanî hâtıradaki Karmış Bay'ın kızı, Mammaş Bey'in karısı Salur Barçın beylik süren yedi kadından biri idi. Aynı hâtıradaki Barçın Hatun'un mezarının Sir (Seyhun) suyunun kıyısında bulunduğu ve Özbekler'in ona "Barçın'ın kök Kâşâne" dediği, bunun çinili güzel bir kümbet olduğu bildirilir. Anlaşıldığına göre Barçın Hatun XII. yüzyılda Seyhun kıyısında bir şehir kurmuş, Barçın-İğkent adını alan bu şehir uzun zaman varlığını sürdürmüştür. Halk tarafından Kök Kesene denilen Barçın Hatun'un türbesinden bugüne herhangi bir iz kalmamıştır.

Batı İran'da Hemedan'ın batısında Şehrizor, Kirmanşah, Dinever şehir ve yörelerinden meydana gelen Kürdistan bölgesinde Salur beylerinden Karabelli (?) adlı veya lakaplı bir Salur beyinin Annâzoğulları'ndan Sürhâb b. Bedr b. Mühelhil'i yenererek bu yörenin önemli bir kısmını eline geçirdiği bilinmektedir (495/1101). Karabelli hakkında daha fazla bilgi yoktur; ancak oğul ve torunları uzun bir müddet adı

geçen bölgenin bir kısmını ellerinde tutmuşlardır. Bu aileden Şemseddin adlı bir bey, Zengîler Devleti'nin büyük kumandanlarından Esedüddin Şîrkûh el-Mansûr'un 1169 yılındaki üçüncü Mısır seferine katılmıştır. Şemseddin el-Karabelli, Mısır'dan Yemen'in fethine gönderilen emîrler arasında bulunmuş ve orada vuku bulan olaylarda önemli rol oynamıştır. Şemseddin Bey kaynaklarda Yemen'deki Eyyûbî ordusunda yer alan Türkler'in başı şeklinde zikredilir. Karabelli hânedanının yurdundan geçen, Dinever-Merâğa arasındaki ana yol üzerinde bulunan önemli bir geçit de Moğol devrine kadar Derbend-i Karabelli adıyla anılmıştır.

XII. yüzyılda Seyhun boylarından gelen yeni bir Oğuz kümesi arasında kalabalık sayıda Avşar ve Salurlar vardı. Bunlardan Avşarlar, Hûzistan kasabasında yurt tutarken Salurlar Kendüman yazısından Kûhgîlûye düzlüğüne uzanan yörede yerleşmişti (1132-1138). Salurlar'ın başında bulunan Mevdûd Bey, Fars hâkimi âsi Emîr Bozaba'nın hizmetine girmişti. Bozaba'nın Hemedan civarında yapılan bir savaşta Selçuklu Sultan Mesud tarafından yenilgiye uğratılıp öldürülmesi üzerine (1147) Fars, Mesud'un yeğeni Melikşah'ın eline geçti. Bu sırada Mevdûd'un ölümüyle oğlu Sungur, Melikşah'ın atabegi oldu. Atabeg Sungur 543 (1148) yılında Şîraz'ı ele geçirerek İran'ın Fars bölgesinde 685 (1286) yılına kadar hüküm sürecek Salgurlular (Fars Atabegleri) adı verilen bir hânedanın temellerini attı.

Salurlar ayrıca Anadolu'daki Türk yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. XIII. yüzyılda Divriği'den Mısır'a giderek Memlûk sultanları katında büyük itibara sahip olan Salur boyundan Mustafa oğlu Muhammed fıkıh âlimi olup aynı zamanda üç dilde şiir yazıyordu. Yine aynı yüzyılda Denizli kesimindeki uç beyleri içinde Salur Bey adlı bir kişi vardı. Salur Bey'in, adını taşıdığı boya mensup bulunması kuvvetle muhtemeldir. Amasya, Sivas, Tokat kesiminde müstakil bir idare kuran Kadı Burhânedin'in de bu boydan olduğu bilinmektedir. XVI. yüzyılda Anadolu'da Salur adını taşıyan elli bir yer adı tesbit edilmiştir. Bunlardan dokuzu Sivas, sekizi Konya, dördü Saruhan, üçü Hamîd-ili sancağında bulunmaktaydı. Bu elli bir Salur yer adından ancak yirmi ikisi bugüne ulaşabilmiştir.

Salur oymakları Trablusşam, Tarsus, Ulu-yörük ve diğer bazı yörelerde yaşamaktadı. Suriye'deki Trablusşam sancağında yaşayan Salurlar kaynaklarda Sallûriyye şek-

linde anılmıştır. Bunlar, Çoğunlu (Coğuniyye) adlı diğer bir Türk oymağı ile birlikte Trablus dağlarında yaylamakta ve Tedmür vahasında kışlamaktaydı. Kanûnî Sultan Süleyman devrinde (1520-1566) Trablus Salurları'nın yirmi beş obadan meydana geldiği görülmektedir. II. Selim döneminde Salurlar'ın nüfusları artmıştır. Bu Salurlar'a ait son bilgiler, onların XVII. yüzyıl sonlarında Hama-Humus arasındaki topraklarda yerleştirilen Türkmen oymakları arasında bulunduğu yönündedir. Günümüzde Trablusşam'da mevcut Türkler'in çoğu Salur ve Çoğunlular'a mensuptur. XVI. yüzyılda Tarsus yöresinde yaşayan büyük oymaklardan Ulaş boyu kalabalık bir teşekkül olup 925 (1519) yılında Bayındır (kırk bir oba), Salur (on oba) Orhanbeyli gibi obalara ayrılmıştı. Ulaş boyuna bağlı Salur oymağı boyun diğer obaları gibi çiftçilik yapmakta ve yazın yaylalara gitmekteydi. Yine aynı tarihte Adana yöresindeki Karaisalı boyu arasında Salur (yirmi sekiz vergi evli), Hacılı yöresinde Şeyh Salur (kırk sekiz vergi nüfuslu) ve Kars (Kadirli) yöresinde bir adı Çörmük olan Salur oymağı görülür.

XVI. yüzyılda Konya Ereğlisi'nin kuzeyindeki dağ yöresinde Güneli ile Salur oymaklarının bulunduğu dair kayıtlar mevcuttur. II. Bayezid devrinde bu oymakların vergi nüfusu 428 idi ve başlarında sipahîzâdelerden olan Keremoğulları vardı. Karacadağ'a yakın Yavaş Karahisan'ında (şimdi Yeşilhisar) Salurlar'dan bir oymak mevcuttu. XVI. yüzyılda üç Salur köyünün yer aldığı Hamîd-ili'nde 130 vergi nüfuslu bir başka oymak daha yaşıyordu. Büyük bir kesimini bugünkü Yozgat vilâyetinin meydana getirdiği Bozok sancağındaki Sevgülün boyu arasında da küçük bir Salur oymağının varlığı dikkati çeker. Fakat Sivas-Kırşehir arasında geniş bölgede yaşayan Ulu-yörük içindeki Salur oymağı en kalabalık gruptu. Bu Salurlar, Ak Salur adını taşıyordu. Ak Salurlar, Amasya'nın güneyindeki Ulu-yörük'ün Orta Pâre koluna mensuptu. Yavuz Sultan Selim devrinde (1512-1520) Mehmed Kethüdâ (doksan beş vergi nüfuslu), Hacı Kaya (yirmi yedi vergi nüfuslu), Ala Bozlu yahut İl Degin (?) Kethüdâ (otuz üç vergi nüfuslu) kollarına ayrılmıştı. 982'de (1574) Ak Salurlar'ın vergi nüfusu 803 hâne idi.

Anadolu dışında Hazar ötesi (Türkmenistan) Türkmenleri'nin önemli bir kısmının Salur boyundan geldiği bilinmektedir. Salurlar eski zamanlardan beri Mangışlak'ta oturmaktaydı. Buraya Şah Melik'in bozguna uğraması ve Oğuzlar'ın dağılışı üze-

rine Eymür, Döğer, Çavuldur ve Karkın boylarına mensup büyük kollarla geldikleri rivayet edilir. Fakat Salurlar'ın ve diğerlerinin X. yüzyılın başlarında Oğuzeli içinde çıkan bir iç çekişme sonucunda bu yarımadaya gelmiş olmaları ihtimali daha güçlüdür. XVI. yüzyılda Salurlar, Mangışlak'ta kalabalık bir halde yaşamaktaydı. Bu Salurlar İçki (İç) Salur ve Taşkı (Dış) Salur olmak üzere iki kola ayrılmıştı. Salurlar aynı yüzyılın sonlarına doğru Mangıtlar (Nogaylar) tarafından buradan çıkarıldı. Bunun sonucunda Salurlar'ın bir kısmı Etrek ve Gürgen çayları bölgesinde, ana kol da Horasan'da yurt tuttu. Etrek ve Gürgen çayları arasına gelen Salur kolu Ohlu (< Oklu) ve Eymürler ile birlikte yaşıyordu. Bunlar 1007'de (1598-99) Şah Abbas'ın Esterâbâd yöresine yaptığı bir sefer sonucunda Sayın Hanlu'nun (Yaka Türkmenleri) diğer oymakları gibi Şah Abbas'ın katına gelerek bağlılıklarını bildirmişlerdi.

Şecere-i Terâkime'ye göre Sakar, Azlar, Olam, Ürgençli oymağı, Yaycı, Cabı, Ersarı, Yomut, Kaltak, Terâkime-i Salur, Yemir-ili, Burkas-ili, Teke ve Sarıklar, Salur'dan gelmiştir. A. Vámbéry'nin listesinde (1863) Ersarı 50.000, Sarık 10.000, Yomut 40.000, Teke 60.000 çadır olarak belirtilir. Bunları meydana getirmiş olan Salur adını taşıyan oymak ise aynı müellife göre 8000 çadırdı. Bu Salurlar, Serahs yöresinde yaşıyordu. Salurlar'ı 1834'te ziyaret eden A. Burnes nüfusunun 2000 aile olduğunu yazır ve Türkmenler'in en asili sayıldıklarını söyler. Vámbéry'ye göre Salurlar şu obalardan meydana gelmişti: Yalavaç (kolları: Yaz, Tizi, Sakar, Ordu Hoca), Karaman (Alam, Görcikli, Bey Böleği), Ana Böleği (Yadçı, Buhara, Bakaç, Töre, Timur).

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lugâti't-Türk, I, 56; *Divânü lugâti't-Türk Tercümesi*, I, 56; Fahrreddin Mübârek Şah, *Târîh* (nşr. E. D. Ross), London 1927, s. 47; *Ahbab-ü'd-devleti's-Selçukîyye*, s. 145-146, 153, 154-156, 170, 171; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 346-347; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'ü't-tevârîh*, *Târîh-i Oğuz ve Türkân ve Hıkâyât-ı Cihângir-i Âl*, TSMK, Hazine, nr. 1653, vr. 385^b (Türkçe trc. Zeki Velidî Togan, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul 1972, s. 54-55); Ebû Hâmid Efdalüddin Ahmed el-Kirmânî, *Târîh-i Efdâl yâ Bedâ'i'u'l-izmân fi vekâyi'i Kirmân* (nşr. Mehdi Beyânî), Tahran 1326 hş., bk. İndeks; a.mlf., *el-Muzâf ilâ Bedâ'i'i'l-izmân* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1331 hş., s. 29, 30, 32, 33, 44-48; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-aşbâr*, s. 71; Vassâf, *Târîh* (nşr. Muhammed Mehdi), Tahran 1338 hş., s. 146-190; İbn Tağrıberdi, *el-Menhelü's-sâfi*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3429, vr. 385^a; İskender Bey Münşi, *Târîh*, I, 580, 583, 588; Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Türk* (nşr. L. Baron Desmaisons), Amsterdam 1940, s. 208, 209, 210; a.mlf., Şe-

cere-i Terâkime (nşr. A. N. Kononov), Moskva-Leningrad 1952, s. 69-72; A. Vâmbéry, *Travels in Central Asia*, London 1864, s. 304, 347-355; Ch. Marvin, *Merv, The Queen of the World*, London 1881, s. 49-57, 65-86; A. Burnes, *Travels into Bukhara: Together with a Narrative of a Voyage on the Indus*, London-New York 1973, s. 51-52; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, s. 336-344; a.m.f., "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Yaşayan Üçoklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller", *İFM*, XI/1-4 (1950), s. 453, 454-455, 486-487, 488.

FARUK SÜMER

SALVELE

(bk. SALÂTÜ SELÂM).

SÂLYÂNE

(سالىانه)

Osmanlı malî teşkilâtında bazı görevlilere yıllık yapılan ödemeler ve taşra teşkilâtında gelirleri yıllık olarak hazineye aktarılan eyaletler hakkında kullanılan terim.

Osmanlı maliyesinde ve taşra teşkilâtında yıllık maaş ödemelerini, vergileri toplu bir rakam üzerinden tesbit edilen ve buna göre toplanan eyaletleri ifade eder. Uygulamanın ilk örnekleri Fâtih Kanunnâme-si'nde yer alan vezir sâlyânesiyle ilgilidir ve XV. yüzyılda bu miktar 240-350.000 akçe arasında değişmektedir (*Kânûnnâme-i Âl-i Osmân*, s. 20). Sâlyâneler eyalet, timar sistemi uygulanmayan idarî bölgelerde eyalet vergilerinin doğrudan doğruya merkez için toplandığı, mahallî harcamalar için gerekli para ayrıldıktan sonra kalanın merkez bütçesine aktarıldığı bir sistemdi. Malî bakımdan sâlyâne ile idare edilen eyaletlerdeki beylerbeyi, sancak beyi ve diğer görevlilerin maaşı, başında bulundukları eyaletin hazinesinden kanunnâmelerde belirtildiği miktarda nakit olarak sâlyâne adı altında ödenir, kalan miktar irsâliye olarak hazineye gönderilirdi. Bu eyaletler Cezâyir, Tunus, Trablusgarp, Mısır, Yemen, Habeş, Basra, Lahsâ ile bazı sancakları hariç Bağdat, Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Halep idi. XVI. yüzyılın başlarında Rumeli eyaletinde İzvornik, Karlı-ili ve Kıradağ gibi sancak beyleri de sâlyâne alıyordu (Barkan, XV [1955], s. 299). Sâlyâneler eyaletlerden Yemen, Basra, Lahsâ, Bağdat ve Budin gibi serhad eyaletleri kendi gelirlerinin karşılayamayacağı ölçüde askerî kuvvet bulundurdıklarından bazan vâridâtı daha bol eyaletlerden destek görürlerdi.

Osmanlı Devleti'nde ilk sâlyâneler statüsündeki eyalet Mısır olmuştur. XVI. yüzyılın ortalarına doğru beylerbeyi, sancak beyi ve diğer devlet görevlileriyle birlikte sâlyâneleri 5 milyon akçe idi. XVII. yüzyıl sonunda sadece Mısır valisinin sâlyânesi 6,5 milyon akçeyi geçiyordu (Tabakoğlu, s. 59, 63). Yemen'de XVI. yüzyılın sonunda Beylerbeyi Hasan Paşa ile birlikte otuz sekiz yöneticiye toplam 67.000 sikke sâlyâne ödenmişti ve bu miktar giderlerin yaklaşık % 8,4'ünü teşkil ediyordu (Sahillioğlu, s. 287, 310).

Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletinin ilk beylerbeyi olan (1534) Barbaros Hayreddin Paşa 4 milyon akçe sâlyâne ile bu göreve getirilmişti. Bu eyaletin sâlyâneler sancakları arasında İskenderiye, Dimyat yanında Kıbrıs'ın fethinden (1570-1571) sonra Lefkoşe, Baf, Girne, Magosa ve XVII. yüzyılda Tunus'un Mehdiye sancakları bulunuyordu. Kaptanıderyâ Güzelce Ali Paşa (ö. 1030/1621) zamanında Sakız, Nakşa, Andre sancakları Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine katıldı. Yine onun isteği üzerine ayrıca derya beyleri için sâlyâne tahsis edildi ve bu maksatla 9 Cemâziyelâhîr 1027'de (3 Haziran 1618) Mora mukâtaa gelirleri derya beylerine ocaklık olarak ayrıldı.

Girit savaşının başlamasıyla birlikte 1056'da (1446) dört derya beyi kendilerine sâlyâne tahsis edilerek deniz muhafazası ile görevlendirildi. Mora'daki bazı cizye ve mukâataaların gelirlerinden kendilerine yaklaşık 3,6 milyon akçelik sâlyâne tahsis edildi. Bunlara 1060'ta (1650) ilçesinde sancak beylerinin de bulunduğu altı derya beyi daha eklendi. Bir sancak tasarruf eden derya beylerinin sâlyâneleri 300-400.000 akçe arasında değişirken sancak sahibi olmadığı halde daha önce Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletindeki sancak beyliği sırasında kazandığı tecrübe sayesinde deniz muhafazası ile görevlendirildiklerinde sâlyâneleri 1.200.000 akçeye kadar yükseliyordu. Nitekim 1107'de (1696) derya beyi olan Defterdar Ahmed Efendi 12 yük (1.200.000) akçe sâlyâne ile bu göreve getirilmişti. 1064'te (1654) dokuz derya beyine toplam 6.260.000 akçe sâlyâne ödendi. Bu sâlyâneler Mora mukâtaa ve cizye gelirlerinden sağlanıyordu. Girit savaşının uzaması ile Venedik'in Adriyatik kıyılarına zarar vermesi üzerine denizlerde koruma tedbirleri arttırılarak 1064 (1654) yılından itibaren sekiz firkate inebahtı üsüne gönderildi ve reislerine sâlyâne tahsis edildi. XVII. yüzyılın ikinci yarısında derya beylerinin sayısı beş mülâzımla beraber on yedi, Akdeniz firkatecileri ise on

beş idi. Derya beyleri 1.500.000, firkateciler 300.000-700.000 akçe sâlyâne alıyordu.

Derya beylerinin sâlyâneleri çeşitli avâz, gümrük ve cizye gelirlerinden ödeniyordu. XVII. yüzyılın ikinci yarısında bu gelirler arasında Anadolu'dan toplanan avâz vergileri, İzmir ve civarı gümrük resimleri, Eğriboz, Mora, Gördüs, Karlı-ili, İsteffe, Livadya ve Rodos'tan tahsil edilen cizye önemli bir yer tutmaktaydı. XVII. yüzyılın sonlarında İstanbul Duhan (tütün) Gümrüğü'ne ait gelirlerden de pay ayrıldı. Ayrıca bazı kürekçi bedelleriyle Sığla, Aydın, Saruhan, Menteşe, Karasi gibi sancakların gelirleri derya beyleri için sâlyâne olarak tahsis edildi (Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 224). XVII. yüzyılın sonlarına doğru sâlyâne ödemeleri malî yıl esasına göre mart itibarıyla yapılmaya başlandı.

Koçi Bey'in Sultan İbrâhim'e verdiği teşkilât bilgilerine göre Tersane emirleri, XVII. yüzyılın ilk yarısında Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletinin sâlyâneler sancak beylerine senede 3-4 yük, sancağı olmayan kadirga sahibi derya beylerine de senede bir maaş ödüyordu (*Risâle*, s. 135). Derya beyleri zaman zaman maaşlarının yetersiz olduğunu ileri sürerek terakkî verilmesi için kaptanpaşa veya başdefterdar aracılığıyla istekte bulunuyorlardı.

XVII. yüzyılın ortalarında derya beylerinin maaşlarının kaydedildiği Sâlyâne Kalemî'nin sorumluluğunda sâlyâne defterleri tutulmaya başlandı. Bu defterlerde derya beylerinden başka yine donanmada görevli firkate kaptanları ile Kırım hanları da yer almaktaydı. 1079-1080'de (1669-1670) derya beyleri ve firkatecilere ödenen sâlyânenin miktarı 37,5 milyon akçeye, Kırım hanları, sultan ve Çerkez beylerine verilen sâlyâne 4,2 milyon akçeye yaklaşmıştı. Bu yılda donanmada otuz yedi derya beyi ve on firkateci bulunuyordu (Barkan, XVII [1956], s. 290-294). Devletin merkezî giderleri arasında sâlyâne ödemeleri 1099'da (1688) yaklaşık 51 milyon akçe ile % 5,6 oranında idi. Bu miktar, 1108'de (1696-97) kalyon sayısının devamlı artması ve yeni firkatecilerin ortaya çıkması sebebiyle 91 milyon akçeye, yani % 8 düzeyine ulaştı. Bu kalemden ödenen maaşların toplamı XVIII. yüzyılda merkezî bütçedeki giderlerin % 4-8'ine tekabül ediyordu (Tabakoğlu, s. 196). XVIII. yüzyıl başlarında Akdeniz donanmasında yirmi üç derya beyi ve otuz firkateci bulunuyor-